

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

**HOẠT ĐỘNG KINH TẾ TRUYỀN THỐNG
CỦA NGƯỜI MÃ LIÊNG Ở BẢN RÀO TRE,
HƯƠNG LIÊN, HƯƠNG KHÊ, HÀ TĨNH
DƯỚI SỰ ẢNH HƯỞNG CỦA NGƯỜI KINH**

**Sinh viên thực hiện: Nguyễn Thị Sen
Giáo viên hướng dẫn: TS. Trịnh Thị Thủy**

HÀ NỘI 5 -2009

LỜI CẢM ƠN

Qua một quá trình nghiên cứu và khảo sát thực địa đề tài “ *Hoạt động kinh tế truyền thống của người Mã Liềng ở bản Rào Tre, Hương Liên, Hương Khê, Hà Tĩnh dưới sự ảnh hưởng của người Kinh* ” đã được hoàn thành dưới sự chỉ dẫn tận tình của TS Trịnh Thị Thủy, sự giúp đỡ và tạo mọi điều kiện của các thầy cô giáo trong khoa Văn hóa dân tộc, chính quyền huyện Hương Khê, xã Hương Liên, bộ đội biên phòng đồn 575 và đồng bào Mã Liềng tại bản Rào Tre.

Qua đây người viết xin trân trọng gửi lời cảm ơn tới thầy cô giáo trong khoa đã tận tình giúp đỡ người viết hoàn thành khóa luận này.

Xin chân thành cảm ơn trung tâm thư viện trường Đại học Văn hóa, chính quyền xã Hương Liên, các chiến sĩ biên phòng đồn 575 cùng toàn thể đồng bào Mã Liềng tại Rào Tre đã tạo mọi điều kiện cho người viết có được những tư liệu tốt nhất để viết khóa luận.

Đặc biệt người viết xin gửi lời cảm ơn trân trọng nhất cho cô giáo TS Trịnh Thị Thủy, người đã hướng dẫn và giúp đỡ tận tình cho người viết trong quá trình viết và hoàn thành khóa luận tốt nghiệp này.

Do thời gian và trình độ còn nhiều hạn chế cho nên đề tài không tránh khỏi thiếu sót. Kính mong thầy cô giáo và các bạn đóng góp ý kiến để bài luận được hoàn chỉnh hơn.

Xin chân thành cảm ơn

Sinh viên
Nguyễn Thị Sen

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu của đề tài.....	2
3. Mục đích nghiên cứu của đề tài.....	4
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu của đề tài.....	5
5. Phương pháp nghiên cứu.....	5
6. Nội dung và bố cục của đề tài.....	6
Chương 1. NGƯỜI MÃ LIỀNG Ở BẢN RÀO TRE VÀ HOẠT ĐỘNG	
KINH TẾ TRUYỀN THỐNG	7
1.1. Người Mã Liềng ở bản Rào Tre, xã Hương Liên	7
1.1.1 Điều kiện tự nhiên – xã hội xã Hương Liên.....	7
1.1.2. Tên gọi tộc người.....	11
1.1.3. Lịch sử hình thành và phát triển của người Mã Liềng.....	12
1.1.4. Văn hóa truyền thống của người Mã Liềng ở Rào Tre.....	14
1.2. Hoạt động kinh tế truyền thống của người Mã Liềng ở Rào Tre.....	23
1.2.1. Săn bắt hái lượm.....	23
1.2.2. Nương rẫy.....	26
1.2.3. Chăn nuôi.....	28
1.2.4. Nghề thủ công	29
1.2.5. Trao đổi mua bán.....	30
1.2.6. Các nghi lễ và những kiêng kị liên quan đến sản xuất.....	31
Chương 2. NHỮNG THAY ĐỔI TRONG HOẠT ĐỘNG KINH TẾ CỦA	
NGƯỜI MÃ LIỀNG Ở RÀO TRE DƯỚI ẢNH HƯỞNG CỦA NGƯỜI	
KINH.....	35
2.1 Người Kinh ở Hương Liên.....	35

2.2 Những thay đổi trong hoạt động kinh tế của người Mã Liềng dưới ảnh hưởng của người Kinh.....	36
2.2.1. Trong săn bắt hái lượm.....	36
2.2.2. Trong làm nương rẫy và canh tác ruộng nước.....	38
2.2.3. Trong chăn nuôi và nghề phụ gia đình.....	43
2.2.4. Trong tạo đổi và mua bán.....	45
2.2.5. Trong các nghi lễ liên quan đến sản xuất.....	46
2.3 . Nguyên nhân dẫn đến những thay đổi trong hoạt động kinh tế của người Mã Liềng.....	48
2.3.1. Những tác động của điều kiện tự nhiên.....	49
2.3.2. Những tác động của điều kiện kinh tế.....	50
2.3.3. Những tác động của điều kiện văn hóa – xã hội.....	52
2.3.4. Thái độ của người dân trước thay đổi.....	53
Chương 3. MỘT SỐ GIẢI PHÁP PHÁT TRIỂN KINH TẾ VÀ BẢO TỒN, PHÁT HUY VĂN HÓA TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI MÃ LIỀNG.....	57
3.1. Nhận thức chung.....	57
3.1.1. Tính tất yếu của sự chuyển cư của người Kinh.....	57
3.1.2. Tính tất yếu của sự thay đổi.....	58
3.1.3. Những chủ trương của Đảng và Nhà nước về chính sách dân tộc....	60
3.1.4. Quan điểm bảo tồn và phát triển.....	62
3.2. Một số kiến nghị.....	64
3.3. Giải pháp phát triển kinh tế và bảo tồn, phát huy văn hóa truyền thống của người Mã Liềng.....	66
3.3.1. Nhóm giải pháp phát triển kinh tế.....	66
3.3.2. Các giải pháp bảo tồn và phát huy văn hóa truyền thống của người MãLiềng.....	72
KẾT LUẬN.....	75

TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	77
PHỤ LỤC.....	79

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài:

Người Chứt bao gồm các nhóm: Rục, Sách, Arem, Mã Liềng, Mày và họ còn có nhiều tên gọi khác nhau, như: người Tu Vang, người Umo, người Xá Lá Vàng... với dân số khoảng 3.289 người, sống chủ yếu tại Quảng Bình, Hà Tĩnh, và Đắc Lăk. Trong các nhóm người Chứt thì người Mã Liềng có dân số rất ít, cuộc sống vô cùng lạc hậu và đang có nguy cơ mai một văn hóa rất lớn. Theo điều tra dân số Việt Nam năm 1999, dân tộc Chứt có 3.829 người, nhưng theo ước tính của Tổng cục thống kê năm 2003 thì dân số Chứt giảm xuống chỉ còn 3.787 người. Người Chứt là tộc người có ngôn ngữ thuộc ngữ hệ Việt – Mường. Tiếng Chứt được nhiều nhà ngôn ngữ học quan tâm, vì nó gần gũi với tiếng Kinh nguyên thủy. Việc nghiên cứu về văn hóa người Chứt cho phép tìm lại lịch sử phát triển của người Việt cổ.

Năm 1966, khi đi tuần tra trong rừng, bộ đội biên phòng đã phát hiện ra người Mã Liềng sống ở Cửa Ba-Bản Quạt, giáp ranh với tỉnh Quảng Bình và biên giới Việt-Lào. Họ sống trong hang đá hoặc trong các lán tạm bợ che bằng lá rừng, cuộc sống của họ hết sức lạc hậu và còn rất sơ khai. Về sau bộ đội biên phòng kết hợp với chính quyền huyện Hương Khê đưa họ xuống núi để định cư. Trải qua rất nhiều khó khăn trong việc thích nghi với cuộc sống mới, ngày nay người Mã Liềng đã dần dần hòa nhập được với cuộc sống định canh định cư. Trong quá trình phát triển của mình, họ chịu sự ảnh hưởng rất lớn từ người Kinh. Hệ quả dẫn đến sự thay đổi nhiều mặt trong cuộc sống của người Mã Liềng trong đó có các hoạt động kinh tế.

Mã Liềng là một trong những tộc người lạc hậu và kém phát triển nhất ở Việt Nam. Cho đến những năm gần đây, khi cuộc sống của họ ở bản

Rào Tre đã bắt đầu đi vào ổn định thì cả giới nghiên cứu dân tộc học cũng như dư luận xã hội chưa biết hoặc chưa quan tâm nhiều về tộc người Mã Liềng này. Ngày nay, khi đời sống của đồng bào có nhiều thay đổi thì sự nghiên cứu về người Mã Liềng vẫn chưa nhiều. Vì vậy, cần hơn nữa sự quan tâm của giới nghiên cứu để tìm ra các giải pháp tích cực nhằm nâng cao đời sống cho đồng bào.

Trong quá trình hòa nhập và định cư, người Mã Liềng đã chịu sự tác động mạnh mẽ của người Kinh, đặc biệt là những thay đổi trong phương thức kiếm sống của họ. Sự thay đổi này đã mang lại cho họ một cuộc sống mới, no đủ và ổn định hơn. Với sự giúp đỡ của bộ đội biên phòng, chính quyền địa phương, sự giao thoa giữa hai nền văn hóa là văn hóa của người Kinh và người Mã Liềng đang ngày một phát triển hơn. Tuy nhiên, sự thay đổi đó có những mặt tích cực nhưng cũng có những mặt hạn chế. Vì vậy, cần có sự nghiên cứu để tìm ra những giải pháp phù hợp nhằm nâng cao đời sống vật chất cũng như tinh thần cho đồng bào trong tình hình mới.

Thời gian gần đây, đời sống kinh tế cũng như đời sống văn hóa của người Mã Liềng đang dần được nâng cao và được quan tâm nghiên cứu. Một số công trình nghiên cứu đã được tiến hành để tìm hiểu và góp phần vào việc bảo tồn phát huy bản sắc văn hóa người Mã Liềng. Quan tâm đến sự khởi sắc trong đời sống kinh tế cũng như những nét đặc sắc trong văn hóa của người Mã Liềng, người viết đã chọn đề tài: “ *Hoạt động kinh tế truyền thống của người Mã Liềng ở Rào Tre, Hương Liên, Hương Khê, Hà Tĩnh dưới ảnh hưởng của người Kinh*”. Người viết mong muốn đóng góp một phần nhỏ vào việc bảo tồn và phát huy bản sắc văn hóa của người Mã Liềng trong bối cảnh công nghiệp hóa – hiện đại hóa hiện nay.

2. Lịch sử nghiên cứu của đề tài:

Từ trước đến nay, người Chứt nói chung, người Mã Liềng nói riêng đã được một số tác giả trong và ngoài nước quan tâm nghiên cứu, như : Lê

Quý Đôn với “ *Phủ biên tạp lục*”, Quốc sử quán triều Nguyễn với “ *Đại Nam nhất thống chí*”, hai tác phẩm “ *Những con người ở vùng cao sông Gianh*”, “ *Cuộc sống trong những đồn bốt nhỏ ở Quảng Bình*” của tác giả người Pháp Cadriere. Trong các tác phẩm này, các tác giả chỉ đề cập đến một nhóm người sống trong rừng sâu vùng dọc sông Gianh và thường gọi họ là nhóm người rừng, chứ chưa có sự nghiên cứu phân loại dân tộc một cách khoa học. Sự hiểu biết về người Chứt cũng như người Mã Liềng lúc này rất hạn chế, thậm chí không biết đến phong tục tập quán cũng như văn hóa của họ.

Cho tới khi được bộ đội biên phòng phát hiện thì người Chứt mới được nghiên cứu đầy đủ và toàn diện hơn. Đã có nhiều công trình nghiên cứu ra đời cung cấp những hiểu biết nhất định về người Chứt, trong đó có người Mã Liềng, như: “ *Người Chứt ở Bình Trị Thiên*”, “ *Người Chứt ở Việt Nam*”, “ *Tìm hiểu tín ngưỡng dân gian ở vùng người Chứt*” của Nguyễn Văn Mạnh. Các tác phẩm này đã tập trung nghiên cứu về đời sống văn hóa vật chất và tinh thần của người Chứt một cách khá đầy đủ và toàn diện. Bức tranh về cuộc sống của tộc người với những bản sắc văn hóa rất riêng và không bị ảnh hưởng bởi các tộc người khác được hé mở. Có thể nói, Nguyễn Văn Mạnh đã đem đến một cái nhìn đầy đủ về người Chứt và nó đã trở thành nguồn tư liệu nghiên cứu cho nhiều công trình sau này.

Cùng với Nguyễn Văn Mạnh, còn có một số tác giả khác cũng nghiên cứu về các nhóm tộc người của dân tộc Chứt như: Trần Trí Dõi với tác phẩm “ *Thực trạng kinh tế và văn hóa của ba nhóm tộc người đang có nguy cơ bị biến mất*”, các công trình nghiên cứu của Ban miền núi di dân Hà Tĩnh, Sở văn hóa thể thao và du lịch Hà Tĩnh và của nhiều nhà nghiên cứu dân tộc học... Điều này đã đưa văn hóa người Chứt đến với mọi người, góp phần quan trọng trong việc bảo tồn, phát huy một nền văn hóa đang đứng trước nguy cơ biến mất hoàn toàn.

Ngoài ra, còn có các công trình nghiên cứu về ngôn ngữ của Phạm Dương Đức, Hà Văn Tấn, Nguyễn Văn Tài,... Về nhân chủng học, dân tộc học có Khổng Diễn, Nguyễn Đình Khoa, Nguyễn Văn Mạnh,... Các công trình này là cơ sở khoa học cho việc tìm hiểu nghiên cứu và xác định thành phần dân tộc cho người Mã Liềng cũng như các nhóm người khác trong dân tộc Chứt.

Trong thời gian gần đây, giới báo chí bắt đầu quan tâm đến người Mã Liềng và những thay đổi trong đời sống kinh tế của một tộc người mới cách đây không lâu còn bị gọi là “*Người rừng*”. Trên các phương tiện thông tin đại chúng của địa phương cũng như trung ương, có nhiều bài báo ngắn về những thay đổi trong cuộc sống của người Mã Liềng như: “*Giấc mơ vượt núi của người Mã Liềng*”, “*Hương sắc Rào Tre*”, “*Cách mạng đã làm đổi đời dân tộc Chứt ở Hà Tĩnh*”, “*Xuân sớm ở bản Rào Tre*” “*Những bước chân vượt núi*”, “*Người Mã Liềng ở bản Rào Tre*”,... Các bài báo đề cập đến những thay đổi lớn lao trong cuộc sống của người Mã Liềng và ca ngợi công lao của những cán bộ đồn biên phòng 575, tỉnh Hà Tĩnh.

Như vậy, ngày nay đã có rất nhiều nhà nghiên cứu và dư luận xã hội quan tâm đến tộc người này. Đó là những cơ sở quan trọng để người viết tiếp cận và nghiên cứu một cách có hệ thống về hoạt động kinh tế truyền thống của người Mã Liềng ở bản Rào Tre. Tuy nhiên, những vấn đề trong đời sống hoạt động kinh tế cũng như đời sống định cư của người Mã Liềng ở Rào Tre chưa được quan tâm nhiều, vì vậy cho tới nay hoạt động kinh tế của đồng bào vẫn còn nhiều vấn đề đòi hỏi phải nghiên cứu kỹ hơn.

3. Mục đích nghiên cứu của đề tài:

Qua điền dã dân tộc học, khảo sát nghiên cứu, tập hợp và hệ thống hóa tài liệu thu thập được về kinh tế, văn hóa để làm sáng tỏ bức tranh văn hóa truyền thống của người Mã Liềng ở bản Rào Tre.

Đồng thời nghiên cứu những thay đổi trong đời sống kinh tế của họ sau khi định cư, qua đó tìm hiểu những tác động của người Kinh đến những thay đổi trong tập quán sản xuất của đồng bào. Để tìm ra giải pháp thích hợp nhằm nâng cao năng suất hoạt động kinh tế và chất lượng cuộc sống.

Trên cơ sở kết quả của việc nghiên cứu bản sắc văn hóa người Mã Liềng, làm tài liệu tham khảo cho các nhà quản lý địa phương trong công tác dân tộc, từ đó góp phần nâng cao hiệu quả quản lý và cải thiện đời sống vật chất, tinh thần cho đồng bào.

Ngoài ra dùng làm tài liệu cho việc phát huy và bảo tồn vốn văn hóa truyền thống của người Chứt nói chung và người Mã Liềng nói riêng.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu của đề tài:

- Đối tượng nghiên cứu chính của đề tài là nhóm tộc người Mã Liềng sinh sống tại bản Rào Tre, xã Hương Liên, huyện Hương Khê, tỉnh Hà Tĩnh trong quá khứ và hiện tại gồm:

+ Bản sắc văn hóa truyền thống của người Mã Liềng về các hoạt động kinh tế cũng như các giá trị văn hóa tinh thần, vật chất khác của họ.

+ Những tác động của văn hóa Kinh (nhất là trong các hoạt động kinh tế) tới đời sống của người Mã Liềng tại bản Rào Tre hiện nay.

- Phạm vi nghiên cứu của đề tài: Bản Rào Tre xã Hương Liên, huyện Hương Khê.

5. Phương pháp nghiên cứu

Thực hiện đề tài này người viết dựa trên cơ sở phương pháp luận duy vật biện chứng và duy vật lịch sử của chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh về vấn đề dân tộc, cùng những quan điểm của Đảng và Nhà Nước ta về chính sách dân tộc.

Về phương pháp nghiên cứu có:

- Phương pháp điền dã dân tộc học, khảo sát điều tra dân tộc học.

- Phương pháp thống kê, phân tích, thu thập, tổng hợp, hệ thống hóa tài liệu.

6. Nội dung và bố cục đề tài

Trên cơ sở khái quát về điều kiện tự nhiên, các giá trị văn hóa đặc sắc, lịch sử hình thành tộc người; Các hoạt động kinh tế truyền thống và những ảnh hưởng của văn hóa Kinh tới đời sống kinh tế - xã hội của người Mã Liềng tại bản Rào Tre, đề tài đề xuất một số giải pháp nhằm phát triển sản xuất và nâng cao đời sống văn hóa cho đồng bào, đồng thời góp phần bảo tồn và phát huy văn hóa truyền thống của người Mã Liềng tại bản Rào Tre.

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục, đề tài được bố cục thành ba chương:

Chương 1. Người Mã Liềng ở Rào Tre và đặc điểm hoạt động kinh tế truyền thống

Chương 2. Những ảnh hưởng của người Kinh tới hoạt động kinh tế của người Mã Liềng tại Rào Tre

Chương 3: Một số giải pháp phát triển sản xuất và vai trò của ngành văn hóa trong việc bảo tồn và phát huy bản sắc văn hóa của người Mã Liềng ở Rào Tre,

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bế Văn Đảng: *Mấy ý kiến về công tác xác minh thành phần các dân tộc ở miền Bắc nước ta hiện nay*, Thông báo dân tộc học, số 1 / 1972
2. Ban miền núi di dân, và phát triển vùng kinh tế mới Hà Tĩnh: *Bước đầu nghiên cứu thực trạng kinh tế, văn hóa, xã hội các dân tộc thiểu số vùng miền núi Hà Tĩnh và đề xuất giải pháp phát triển*. (Báo cáo đề tài khoa học cấp tỉnh). Sở khoa học công nghệ và môi trường Hà Tĩnh, 2001.
3. Bộ chỉ huy bộ đội biên phòng tỉnh Hà Tĩnh: *báo cáo sơ kết xây dựng bản Rào Tre – xã Hương Liên, mục tiêu nhiệm vụ năm 2002 – 2005*.
4. Cục thống kê Hà Tĩnh: *Niên giám thống kê các năm 1989, 1999, 2000, 2008*
5. Hồ Chí Minh : *Hồ Chí Minh tuyển tập*, NXB Sự thật, Hà Nội 1960
6. Khổng Diễn: *Về các dân tộc ở các tỉnh miền trung*, Tạp chí dân tộc, số 4/ 1993
7. *Lịch sử Nghệ Tĩnh*, NXB Nghệ Tĩnh, 1984
8. Lê Quý Đôn: *Phủ biên tạp lục*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội 1964
9. Mác – Ăng ghen : *Mác – Ăng ghen tuyển tập*, NXB Sự thật, Hà Nội 1960
10. Nguyễn Văn Mạnh: *Tìm hiểu tín ngưỡng dân gian vùng người Chứt*, Thông tin dân tộc, số 5 / 1984
11. Nguyễn Văn Mạnh: *Người Chứt ở Bình Trị Thiên*, Thông tin dân tộc, số 2 / 1982
12. Nguyễn Văn Mạnh: *Người Chứt ở Việt Nam*, NXB Thuận Hóa, 1996
13. Phan Hữu Dật: *Trở lại tên gọi một số dân tộc ở nước ta hiện nay*, Tạp chí dân tộc học số 1 / 1994

14. Quốc sử quán Triều Nguyễn: *Đại Nam nhất thống chí*, NXB Sử học, Hà Nội 1961
15. Thái Văn Sinh: *Người Chết dưới chân núi Giăng Màn*. Tạp chí Hà Tĩnh người làm báo, số xuân Canh Thìn, năm 2000.
16. Trần Trí Dõi: *Thực trạng kinh tế và văn hóa của ba nhóm tộc người đang có nguy cơ bị biến mất*
17. Ủy ban dân tộc và miền núi : *Bước đầu tìm hiểu tư tưởng Hồ Chí Minh về vấn đề dân tộc ở Việt Nam*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội 1966
18. Viện dân tộc học: *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (Các tỉnh phía Bắc)*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội 1978
19. website: www.google.vn
20. website: [http// vietnam.net](http://vietnam.net)
21. website: [http// nguoihuongkhe.net](http://nguoihuongkhe.net)